

## Til Finansdepartementet

9. mars 2010

Etikkrådet viser til brev fra Finansdepartementet datert 18. februar 2010, hvor departementet ber Etikkrådet utdype noen forhold knyttet til tilrådingen om utelukkelse fra SPU av selskapene Africa Israel Investments Ltd (AII) og Danya Cebus Ktd (DC). Tilrådingen ble avgitt 16. november 2009.

Tilrådingen vurderer selskaper som bygger israelske bosettinger på Vestbredden opp mot punktet i fondets etiske retningslinjer om utelukkelse av selskaper som medvirker til alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner.

Finansdepartementet viser til at dette er den første tilrådingen hvor dette kriteriet anvendes og etterlyser en nærmere gjennomgang av momentene Etikkrådet vil legge vekt på i slike saker. Departementet viser i sitt brev til Total-saken, hvor Etikkrådet i 2005 vurderte hvorvidt selskapet Total SA burde utelukkes fra SPU på grunnlag av medvirkning til menneskerettighetsbrudd i forbindelse med selskapets bygging av rørledning i Burma. I denne tilrådingen utdypet Etikkrådet hvilke momenter det la særlig vekt på ved vurderingen av om selskapet burde utelukkes fra SPU på grunn av medvirkning til grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene.

Utgangspunktet for alle tilrådingen som Etikkrådet avgir, er at det må være en *klar sammenheng* mellom selskapets virksomhet og det foreliggende normbrudd. I Total-saken var det ikke selskapets egne handlinger, altså det å bygge rørledning, som i seg selv var ansett som uetisk, men de normbrudd dette avstedkom hos andre. Det var derfor nødvendig med en inngående drøfting av hvor langt selskapet kunne holdes ansvarlig for krenkelser som skjedde i området hvor det opererte. Selskapets medvirkning til normbruddene ble vurdert ut fra flere kriterier, herunder hvilken kunnskap selskapet hadde om bruddene og i hvis interesse normbruddene skjedde. Etikkrådet har også brukt ressurser på å utrede selskaper med virksomhet i andre

områder hvor det skjer normbrudd, blant annet oljeselskaper med virksomhet i Sudan og gruveselskaper med virksomhet i D.R. Kongo. Her er vurderingstema tilsvarende de i Total-saken, ved at virksomheten som selskapene driver ikke nødvendigvis er problematisk i seg selv, men at normbrudd skjer i de områder hvor selskapene opererer. Selskapenes grad av eventuell medvirkning til normbrudd som begås av andre må vurderes i hvert enkelt tilfelle.

I den aktuelle tilrådning om utelukkelse av selskapene AII og DC, anser imidlertid Etikkrådet at selskapenes medvirkning til normbruddet er helt direkte: *Selskapenes egne, fysiske handlinger, altså det å bygge israelske bosettinger på Vestbredden, utgjør selve kjernen i normbruddet.* En videre, mer generell vurdering av selskapets medvirkning til normbruddet er derfor etter Etikkrådets oppfatning ikke nødvendig.

Som Finansdepartementet påpeker, legger Etikkrådet til grunn at dersom et selskap medvirker til en stats brudd på IV Genève-konvensjon, vil dette kunne danne grunnlag for utelukkelse fra SPU uten at skadelidende enkeltindivider er nærmere identifisert. Tilrådingen viser her til forarbeidene til de etiske retningslinjer, hvor det i NOU 2003: 22, vedlegg 7, pkt 3.2. bl.a. står:

*”Internasjonale konvensjoner som forbyr visse typer våpen, og konvensjoner om hvordan ulike aktører skal opptre i krig og konfliktsituasjoner, kan utgjøre aktuelle grunnlag for etiske retningslinjer. Det er i utgangspunktet humanitære hensyn som ligger til grunn for rettslige begrensninger i adgangen til å bruke ulike våpen, ammunisjon og krigføringmetoder. Derfor kalles denne delen av folkeretten internasjonal humanitær rett, og det er beskyttelse mot unødige lidelser for både soldater og sivilbefolkning som er begrunnelsen for utviklingen av slike regler. På dette feltet kan man derfor si at etikken og rettsreglene i stor grad er sammenfallende.*

*Disse reglene, som bl.a. er nedfelt i de fire Genève-konvensjonene av 1949 og deres to tilleggsprotokoller av 1977, samt en rekke særlige konvensjoner som regulerer ulike våpen- og ammunisjonstyper, er også i hovedsak rettet til stater, men i noen grad også til ikke-statlige parter i en konflikt. På samme måte som annen folkerett er de ikke rettet mot selskaper eller virksomheter. I den grad reglene tar sikte på å beskytte individer fra overgrep, kan man likevel hevde at selskaper bør forsøke å opptre slik at de ikke blir medansvarlige for brudd på internasjonal humanitær rett.”*

Det er ikke noe krav her om at skadelidende enkeltindivider skal kunne identifiseres. Flere hundre tusen palestinere må sies å være skadelidende som følge av de israelske bosettingene på Vestbredden. Det vil ikke være praktisk mulig, og heller ikke nødvendig for Etikkrådets vurderinger, å peke på navngitte enkeltpersoner som er direkte skadelidende av virksomheten til selskapene som tilrådes utelukket.

Finansdepartementet ber om en nærmere redegjørelse for spørsmålet om det vil være av betydning hvem som er oppdragsgiver eller byggherre for byggingen av bosettingene.

De områder av Vestbredden hvor det bygges israelske bosettinger, er enten underlagt israelsk militær kontroll eller annektert av Israel (Øst-Jerusalem). Det er ikke omstridt at den israelske stat har ansvaret for opprettholdelsen av IV Genève-konvensjon i disse områdene. Etikkrådet har i tilrådingen vist til uttalelser fra Folkerettsdomstolen i Haag (ICJ), FNs sikkerhetsråd og Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC), som alle fastslår at byggingen av israelske

bosettinger på Vestbredden er i strid med IV Genève-konvensjon. Selskaper som bygger slike bosettinger medvirker etter Etikkrådets vurdering direkte til den israelske stats normbrudd. Dette gjelder uavhengig av hvem som er oppdragsgiver eller byggherre for utbyggingene eller hvilken kunnskap selskapene for øvrig måtte ha om omstendighetene.

Finansdepartementet spør videre om et relevant vurderingstema kan være hvorvidt selskapets virksomhet også kommer den krenkede part til gode.

Når Etikkrådet i tidligere saker har vurdert om et selskaps virksomhet også kan sies å komme den krenkede part til gode, har dette ikke vært i saker hvor det er selskapets egen virksomhet som utgjør kjernen i normbruddet. Generelt vil slike betraktninger kunne være relevante ved vurdering av selskapers tilstedeværelse og virksomhet i undertrykkende regimer eller i konfliktområder, og hvor selskapene ikke selv er direkte involvert i normbruddene.

I tilrådingen er det vist til blant annet FN-organet OCHAs rapport "*The Humanitarian Impact on Palestinians of Israeli Settlements and Other Infrastructure in the West Bank*" (2007). Rapporten peker blant annet på at over 38 prosent av Vestbredden består av israelske bosettinger, utposter, militærbaser, militære områder, infrastruktur og øvrige områder hvor adgang for den palestinske befolkning enten er forbudt eller strengt regulert. Bosettingene er forbundet med hverandre og med Israel med et nettverk av egne veier hvor den palestinske befolkning har begrenset adgang. Denne fragmenteringen av Vestbredden har hatt store, negative økonomiske og sosiale konsekvenser for flertallet av den palestinske befolkning. Rapporten konkluderer: "*The consequences of settlements and related infrastructure on Palestinian life are severe, and if current trends continue, socio-economic conditions in the West Bank are likely to worsen.*" Hverken denne eller øvrige rapporter som Etikkrådet er kjent med, peker på noen positive sider ved israelske bosettinger for den palestinske befolkning på Vestbredden.

Finansdepartementet spør om eventuelle øvrige selskaper som har entreprenørvirksomhet knyttet til bygging av bosettinger, også bør utelukkes fra fondets portefølje. Etikkrådet har i tilrådingen lagt til grunn at selskaper som forestår bygging av israelske bosettinger på Vestbredden, kan tilrådes utelukket fra SPU. Dette vil følgelig også gjelde for eventuelle, ytterligere selskaper med tilsvarende virksomhet. Etikkrådet vil i sin vesentlighetsvurdering av selskapers medvirkning ta utgangspunkt i hva selskapene faktisk foretar seg: En underleveranse til et byggeprosjekt vil kunne anses som mindre vesentlig enn totalentreprisen for prosjektet.

Avslutningsvis spør Finansdepartementet om nåværende status for AII's og DC's byggeprosjekter på Vestbredden. Etikkrådet har via Norges Bank gjort gjentatte henvendelser til selskapene med henblikk på å få opplysninger om dette. Henvendelsene er ikke besvart.

Den foreliggende dokumentasjon i form av salgskontrakter og rettslige kjennelser viser at selskapene i hvert fall inntil nylig har drevet, og trolig fortsatt driver, bygging av israelske bosettinger på Vestbredden.

Ut fra informasjon som foreligger om selskapenes pågående og tidligere byggeprosjekter på Vestbredden, samt om Israels politikk med hensyn til bygging av bosettinger, anser Etikkrådet at det foreligger en uakseptabel risiko for at selskapene også i fremtiden vil forestå bygging av israelske bosettinger på Vestbredden. Denne risikoen vil, etter Etikkrådets oppfatning, være til stede så lenge israelske myndigheter ikke pålegger full stans av slike pågående byggeprosjekter og forbyr fremtidig bygging av nye eller utvidelse av eksisterende israelske bosettinger på Vestbredden og i Øst-Jerusalem, eller til selskapene klargjør at slik virksomhet har opphørt.

Med hilsen



Ola Mestad  
Fungerende leder,  
Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland.